

hans närmare vänner och umgänge. Till detta hörde väl äfven ett par af hans bekanta från Uppsala, nämligen den förut nämnde doktor Leetström samt regementspastorn vid Konungens lifgarde, magister Israël Björck. På dennes bröllop den 19 juni 1729 med domprosten Celsius' dotter Margareta hade han haft åtskilligt att beställa *) och strängt sin lyra, och i makarnas hem fick han väl nu tillfälle att återupplifva Uppsalaminna, tala om sina framtidsutsikter och erfara hvad som händt i Stockholm, medan han var i utlandet. Det är ju antagligt, att Björck såsom präst i första hand meddelade honom ett par mycket uppseendeväckande tilldragelser på det andliga området, nämligen djäfvulens grasserande här och hvar men särskildt hos en slaktare på Luntmakaregatan och hur ett femtiotal personer i september 1734 hade afrest till Köpenhamn för att därifrån begifva sig till Asien eller Amerika och där »uppsöka ett visst ställe, hwarest de med mera frihet än uti Stockholm tänkte hålla sina Gudstjänster och hemliga sammankomster» **). Men pastorn berättade nog också om mer världsliga händelser, såsom kung Fredriks återkomst från sina hessiska arfländer, då hufvudstaden emottog honom med stor ståt, illuminering och granna dekorationer på en mängd offentliga och privata byggnader, hans förhållande till fröken Taube, hvilket åstadkom så stor förargelse, partifejderna vid riksdagarna o. s. v.

Allt detta var ju ganska underhållande, men knappast ägnadt att mer än flyktigt fångsla Linnæus'

*) Enligt bref till Kilian Stobæus den 23 juni s. å.

**) G. Bonde. *Historiska upplysningar om tillståndet i Sverige under konung Fredric den förstes regering*. Stockholm 1779.

åt helt andra intressen lagda håg och sinne samt ännu mindre skickadt att skänka honom existensmedel. Antagligen hade han några besparingar från vistelsen i Holland, där särskildt förbindelserna med Clifford varit ganska lönande, men de kunde ej räcka länge, ej låta honom sätta det egna bo, hvarefter han längtade, och i sitt bryderi fattade han därför ett raskt beslut, som skulle visa sig vara det riktiga och om hvars originella både innebörd och utförande följande anteckning i all sin korthet lämnar en målande föreställning: »Sedan Linnæus såg att han på intet sätt kunde få någon Praxis medica, begynte han frequentera de allmännaste spisqwarteren, hvarest han såg de unge Cavaillerer, som blifvit blesserade in castris Veneris, sitta abstemios, då han tillstyrkte dem att wara wid godt mod och att dricka ett qwarter Rhenskt win, med försäkran, att han ville kurera dem inom 14 dagar, då änteligen tvenne, som fruktlöst medicinerat, vågade sitt lif uti hans händer, och dem strax curerade; hwaräfter han inom en månads tid fick under sin cur den mästa ungdomen. Härigenom begynte hans kredit att stiga under de då gängse koppor och frossor, så att han redan i Mars månad fått den ansenligaste practiquen». — I en annan anteckning meddelas, att de botade ungherrarne till sina kamraters förvåning åter började tappert dricka (*heroice bibebant*) och att de försäkrade, att Linnæus var en utmärkt skicklig bröstläkare, hvilket gjorde att de andra följde deras exempel och blefvo hans patienter.

Det var väl inför detta resultat som Linnæus afsände det här ofvan omnämnda brefvet till Mennander, medan bekantskapen med Stockholmskavaljererna

föranledde honom att göra några betraktelser, som sedermera omsatta i skrift*) skänka en visserligen föga uppbygglig men roande och från kulturhistoriska synpunkter värdefull inblick i ungkarlslivet under den glade kung Fredriks egid:

»En Stockholms cavallier.

Stiger upp kl. 8 à 9, coafferar sitt hår, kläder sig.
Kl. 10 går på caffèhus, dricker ett par tassar caffè, pratar;

kl. 11 expedierar i staden sitt;

» 12 går på Riddarhustorget att höra något nytt;

» 1 spisar, alltid med 1 à 2 kvarter win;

» 3 går på caffèhuset att taga sig caffè älr ett glas dricka;

kl. 4 gör någon visite;

kl. 5 går på Castenhof älr någon kiällare, dricker ett glas rhenskt vin;

kl. 7 går till Lars på Hörnet at taga en hjarpe.

Sen spelas till in på natten; går hem Gud vet hvar;

Ändtligen fås dropper, frossa eller hectique.

En engelsman räknade således efter hwad han gjorde hwar timme och hwar dag hela året, som war nästan samma; satte straxt pistolen för hufvudet sejan-des: en sådan är ej wärd lefwa.

Accedunt e terra Holmiam florentissima ætate, facie rosea, labellis suavissimis Cupidinem ipsum provocantibus, ast absoluto anno exaridi, excussi, pallidi.»

*) I *Lachesis naturalis*. — Se noten sid. 31.

(De komma från landet till Stockholm i sin mest blomstrande ålder, med rosiga kinder och tjusande, själfva kärleksguden utmanande läppar, men efter ett års förlopp äro de förvissnade, saftlösa, bleknade).

Af den dräpliga skildringen kan man till en början draga ett par slutsatser af intresse för det eleganta ungarlslifvets lokalisering, nämligen dels den tydliga framskjutna roll kaffehusen och källrarna spelade, dels att Riddarhustorget var den mondäna mötesplatsen, motsvarande 1800-talets Carl XIII:s torg och våra dagars Kungsträdgården, för promenerande och flanörer samt dryftande af dagsnyheterna och allehanda skvaller, och dels att Castenhof vid Norrmalmstorg och Lars på Hörnet*) voro kavaljerernas med förkärlek frekventerade förfrisknings- och matställen. Af större intresse äro emellertid meddelandena om det lif kavaljererna förde ty de visa, att herrarna i barockens Stockholm moraliskt sedt ej voro stort bättre än i våra dagar och att de i lekamligt hänseende kanske voro åtskilligt sämre eller skröpligare. I alla händelser är det uppenbart, att de lefde lika friskt undan som sina nutida efterföljare, och de kortfattade men talande uppgifterna af Linnaeus, hvilken tydligen kom som en räddande ängel särskildt beträffande de otrefliga sviterna af strapatserna »in castris Veneris», kunna fullständigas från

*) Hvar detta var beläget är ej lätt att afgöra, men det är sannolikt att uppgiften gällde källaren Draken i hörnet af Österlånggatan och Drakens gränd, som på 1730-talet innehades af Lars Beckström, hvilken tycks ha varit den ende af den tidens källarråd, som bar nämnda dopnamn. — Det är äfven möjligt, att Lars är felskrifning för Claës och att L. menat det bekanta och under 1700-talet af den eleganta världen mycket besökta värdshuset Claës på Hörnet vid Roslagstullsgatan.

andra håll. Sålunda bevaras i Stockholms rådsturätts arkiv några intressanta urkunder, benämnda »Lägersmåls-diarier», som skänka en ofta drastisk föreställning om kavaljerernas snedsprång och motgångar på det erotiska området*), och den glade och lefnadsfriske löjtnanten vid flottan, sedermera amiralen Carl Tersmeden har i sina memoarer, en af de få samlingar från perioden som bevarats och blifvit offentliggjorda i tryck**), skänkt många bekräftelser på Linnæus' iakttagelser angående deras extravaganser i vin och spel. Sålunda gaf t. ex. Tersmeden en gång middag på Stallmästaregården för ett tjugotal personer, bland hvilka antagligen funnos några af de kavaljerer, som sedermera anlidade Linnæus' bistånd, men också märktes några äldre herrar, och att det då liksom eljes gick rundligt och hett till, torde framgå af den glada värdens skildring: »Vi blefvo pro dignitate serverade med allt hvad rart fanns, och Erland Broman (den ryktbaraste af tidehvarfvets rummelkurrar) åtog sig värdskapet, så att efter den tidens bruk alla voro vid muntert humör. Men archiebischoffen, som var en nyss införd och rar dryck, behagade så väl, att herrarne, i synnerhet riks-

*) I de talrika målen om barnuppfostringshjälp figurerade t. ex. 1738 och 1739, eller just de år då Linné mest sysslade med kavaljerspraktiken, en mängd fänrikar, löjtnanter och k. sekreterare med adliga namn. Oftast blefvo de befunna skyldiga, hvadan det nutida bruket »att svära sig fri» tycks ha varit okänt. Ibland föranledde kontroverserna tydligen rätt stora öfverraskningar, såsom t. ex. då Annika Jönsdotter hade stämt en notarie Dahlström, men ett par af hennes väninnor meddelade doktor Nordberg, den bekante kyrkoherden i Clara, att en herre vid namn Gyllengrip var den rätte fadern.

**) Utg. af N. Sjöberg. Stockholm 1912.

rådet Sparre och stallmästar Wibel, som de starkaste, forcerade de andra och 2:ne stora bålar till slut tömdes, och gubbarna ganska glada gjorde mig mycken heder. Då riksrådet Sparre kl. 5 for bort med ett halft rus, formerades åtskilliga partier i synnerhet quinze, men jag som värd drog mig ifrån allt spel, dock intresserade med Steern vid quinzebordet, hvilket, ehuru det gick häftigt, ej gjorde vår skada större, än 13 dukater till mans. Och jag måste ändå, att komplettera min hedersdag, gifva dem supé till aftonen, hvilket allt, ehuru ståteligen serveradt, ej kostade mera för hela dagen än 714 dlr k:mt, det jag straxt betalte och ganska nöjd for kl. 12 hem. Falcken, som hade litet rus, moraliserade under hemresan öfver denna depens, som han trodde ej skulle behaga mina föräldrar. Men jag försäkrade, att det skedde med min farbroders *) samtycke och således ej mina föräldrar emot.»

Det var således bekantskapen med Stockholmskavaljererna och behandlingen af deras speciella åkomor, som förmedlade Linnæus' första framgång såsom läkare, och man kan vara viss om, att den praktiken, som emellertid snart utvidgades till andra områden, gaf honom åtskilligt att tänka på. Redan hans egen här ofvan återgifna skildring om ungherrarnas bedröfliga tillstånd, tyder ju på, att medlen mot hvad på den tiden kallades »franzoser» och andra till facket hörande sjukdomar voro föga effektiva och att hufvudstadens läkare blifvit efter sina utländska kolleger, om

*) Herman Tersmeden, adlad, friherre och slutligen greve med namnet Cedercreutz, nu statssekreterare, till sist riksråd.

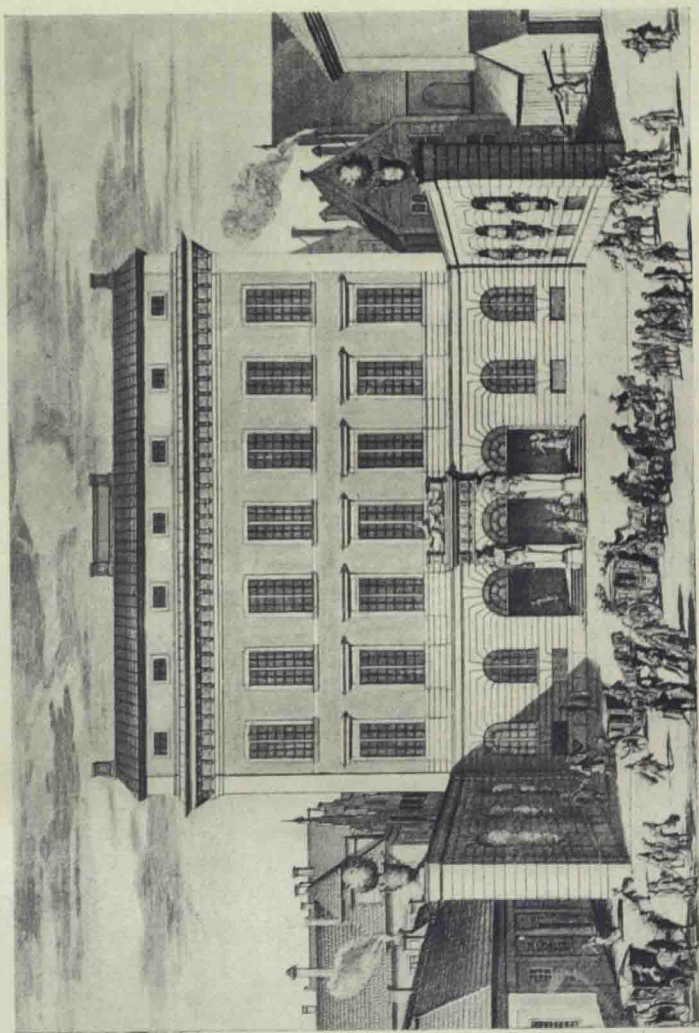
hvilkas metoder däremot Linnæus förvärfvat kännedom. Man finner också hur han vände sig till specialister i utlandet för att ytterligare vidga denna, och som exempel härpå anför en framstående forskare, som ägnat den medicinska delen af hans lifsgärning ingående studier*), ett under hans Stockholmstid till den inom facket berömda professor Sauvages i Montpellier skrifvet bref, hvori han begärde råd angående behandlingen af en bland de besvärligaste och mest gångbara åkommorna. Det svar, han erhöll på denna skrifvelse, medförde angenäma följder både för kavaljererna, som blefvo botade, och för Linnæus, som såg praktiken och inkomsterna ökade, medan dessa ytterligare växte genom hans anseende äfven som bröstläkare. Hans sålunda stigande rykte gjorde honom uppmärksammas också på samhällets höjder, och en riksrådinna, hvars retsamma och envisa hosta han lyckades häfva med dragantpiller, förmedlade hans anlitande i själfva Kungshuset på Riddarholmen. »Sagda förnäma dam spelade nämligen en gång kort med drottning Ulrika Eleonora, och då måste hon taga ett piller ur sin dosa. På drottningens fråga hvad det var, omtalade hon detta och nämnde sin förträfflige läkares namn; drottningen hade ock hosta, Linnæus tillkallades, hans ordination hade önskad framgång och härigenom blef han känd och mycket anlitad äfven inom de högsta samhällslagren.» **)

*) O. Hjelt. *Carl von Linné såsom läkare och medicinsk författare i Carl von Linnés betydelse såsom naturforskare och läkare. Skildringar utgifna af K. Svenska Vetenskapsakademien.* Stockholm 1907.

**) *Fries. Linné. I. Sid. 254.*

Bland de många framstående personer, Linnæus sålunda kom i beröring med, må i främsta rummet nämnas Carl Gustaf Tessin, den ryktbare statsmannen, konstvännen och mecenaten, som vid den nu pågående riksdagen såsom landtmarskalk och en af hattpartiets ledare intog en bemärkt och inflytelserik ställning. Linnæus' bekantskap med honom förmedlades af kapten Mårten Triewald, den skicklige mekanikern och nitiske patrioten, som Linnæus redan före bosättningen i Stockholm hört talas om*) och hvars mångsidiga, med hans egna öfverensstämmande intressen bildade en föreningslänk, snart öfvergående i vänskap och samarbete. Det finns ingen uppgift om hur de bägge herrarna blefvo bekanta, men kaptenens fader, smedslärdmannen och hofslagaren Mårten Triewald, ägde och bebodde ett hus vid den efter honom uppkallade gränden mellan Kornhamnstorg och Järntorget, och det är ju möjligt att Linnæus förvärfvat familjen bland sina patienter och därigenom kommit i beröring med »den witre kaptenen, som medelst Experimental-Physikens införande i riket blifwit allmänt älskad». I alla händelser hade de två funnit hvarandra redan i november 1738, ty det var då som Linnæus första gången blef kallad till Tessin och att detta skedde på Triewalds initiativ framgår af följande utsago i de egenhändiga anteckningarne: »Att Linnæus blef af grefve

*) I maj 1729 företog Linnæus tillsammans med Johannes Humble en färd till Dannemora för att bese grufvorna och botanisera, och då såg han »dett som rarast war, den Eld Machin, som Triewald upprittat, i full gång (och) som gick älr drifts af watnets och atmosphæræ tryck, h:ken är den endaste, som warit och är i Sverige».

TESSINSKA PALATSET, NORRA FASADEN.

EFTER GRÄVIR I E. DAHLBERGS SUECIA ANTIQUA ET HODIERNA.

Tessin först känd och så mycket gynnad, bidrog förnämligast kapten Triewald.»

Tessin, som mer än någon annan svensk på den tiden och i liknande samhällsställning torde ha följt med och intresserat sig för hvad som tilldrog sig i den vetenskapliga världen, var väl nyfiken att få lära känna den unge naturforskaren, som väckt så stort uppseende i utlandet och om hvars tillvaro i Stockholm och svårigheter som läkare han kanske hört talas. Han besjälades därjämte af önskan att betrygga hans ställning, och redan vid första sammanträffandet frågade han honom, »om han hade något att söka wid Riksdagen, som han war försäkrad att Riksens Ständer skulle anse för ett nöje att gynna en Svensk, som så mycket distingueradt sig utomlands. Och fast Linnæus sade sig intet hafwa att söka, bad han honom ändå betänka sig till dagen efter och då komma igen». Linnæus följde uppmaningen och ingaf en den 24 november 1738 daterad ansökan till riksdagens sekreta utskott, »däri han förmäler om des använda flit uti Historia naturali samt på des utrikes resor utgifna 14 wärck uti botaniquen, hwilka wid Leidska Akademien*) uti publique föreläsningar brukas, som ock at honom innan afresan i England och Holland stora förmåner blifwit budna, begärandes at med något gratial blifwa understödd, till dess någon public beställning för honom kunde yppas». Detta gaf uppslag till förhandlingar och öfverläggningar, som på svenskt riksdagssätt skulle kräfva mycket talande och skrifvande, men till slut resulterade däri att k. maj:t den

*) Universitetet i Leyden.

14 maj 1739 i enlighet med riksdagens hemställan förstärktade Bergskollegium att af dess till disposition stående medel till Linnæus utbetala ett gratial af 600 d. smt årligen. Enahanda belopp hade Triewald åren 1728—29 åtnjutit med skyldighet att hålla föreläsningar i mekanik, och Linnæus utfäste sig, »att till ungdomens nytta och undervisning hålla föreläsningar om vintern öfver Kongl. Bergs Collegii Cabinet och om sommaren i Botaniquen». Till den för Linnæus så hedrande utgången hade under öfverläggningarna i sekreta utskottet bidragit biskop Erik Benzelius, presidenten, friherre C. Cronstedt, underståthållaren A. von Drake m. fl., men i främsta rummet Tessin, som äfven på annat sätt visade honom sitt intresse och sin välvilja och med hvilken han allt framgent var förenad i ömsesidig beundran och tillgifvenhet.

Allt hade sålunda gått Linnæus väl i handom, och i ett bref till Mennander den 30 mars 1739 *) kunde han också meddela, att patienterna ökats, så att de uppgingo till mellan 40 och 60 dagligen, att han sökt det nyss omtalade anslaget samt att en viktig förändring förestod i hans lokala tillvaro. Tessin hade nämligen erbjudit honom bostad och kost i sitt palats vid Slottsbacken, nämligen »den kammar, som han sjelf bebodt, då han war ungkarl, samt fri taffel, at hafwa sällskap wid måltiderna, då han woro mer allena». Det var gifvet att han med glädje och tacksamhet mottog anbudet, och med förändringen började ett nytt skede i hans lif, rikt på arbete och framgång, som kräfver sitt eget kapitel.

*) I K. Biblioteket.